

ОДРЕДБЕ ХИЛАНДАРСКОГ ТИПИКА СВ. САВЕ О ХАРИТАТИВНОЈ ДЕЛАТНОСТИ МАНАСТИРА¹

Постанак харитативне делатности тесно је везан за постанак саме цркве. Већ у прва три столећа харитативна делатност цркве, која се развила из хришћанског појма о гостољубљу у најширем обиму, била је веома развијена и диференцирана, иако тада још нису постојале специјалне харитативне установе у оквиру црквене организације. Она је по обиму и интензитету била велика и простирала се на све категорије невољног хришћанског становништва: људе који су били без завичаја и огњишта, сиромашне, удовице, сирочад, болесне и инвалиде, заробљенике, путујућу браћу и учитеље, па и на сахрану умрлих сиромашних чланова хришћанских заједница. Веома рано већ почело је организовано прибављање потпорних средстава за ову сврху (у природи и новцу) и правилна расподела истих. Најважнији извор потпорних средстава били су приноси имућнијих чланова локалних хришћанских заједница (локалних цркава). У последњој трећини овог периода почиње стварање црквеног иметка, које је великих размера добило у првим столећима после увођења паритетног система у римској империји, а нарочито после уздизања хришћанске вере на степен државне за владе цара Теодосија Великог. Стварање црквеног иметка није у оно време било сматрано неспојивим са самом суштином цркве, јер је овај иметак у правом реду служио остваривању социјалнополитичког програма цркве: материјалном потпомагању напред споменутих група хришћанског становништва. Са наглим порастом броја верних после 313. године, нарочито у великим градовима Истока (Александрија, Антиохија, Цариград) и Запада (Рим), сразмерно су порасли и црквени издаци на социјалне сврхе, о којима су поједине црквене управе водиле сталну и тачну евиденцију. Ова важна функција цркве била је од IV столећа надаље усредсређена у личности епископа, кога је у овом послу потпомагао економ епископије (cap. 26. Chalc.), док ранији значај ђаконата у области харитативне делатности сасвим ишчезава.²

¹ Глас. Српске Краљевске Академије, CLXXIX, 1938, 165-176.

² А. Harnack, Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten I³ (1915) 154-202; W. Schönfeld, Die Henochoien in Italien und Frankreich. Sav. Ztschr. 43, kan. Abt. 12 (1922) 1 sqq; G. Krüger, Fürsorgetätigkeit der vorkonstantinischen Kirchen. Sav. Ztschr. 55, kan. Abt. 24 (1935) 113 sqq.

У градовима су се од средине IV столећа развиле црквене јавне установе за збрињавање како свих тако и појединих категорија невољних: црквени харитативни заводи за смештање странаца (ξενοδοχεῖα, ξενῶνες), сиромашних (πτωχεῖα, πτωχοτροφεῖα), болесних (νοσοκομεῖα) сирочади (ὀρφανοτροφεῖα), старих и изнемоглих (γηροκομεῖα) и нахочади (βρεφοτροφεῖα). Нарочито је у овом погледу предњачио св. Василије Велики, чији је харитативни завод Βασιλείας код кападокијске Кесарије постао образац за све заводе ове врсте. У V стол. продрло је начело да се овакве установе имају сматрати као посебни субјекти, као задужбине у строгом смислу речи снабдене имовнословном способношћу.³ И харитативни заводи основани од приватих личности важе као посебни црквени иметак са карактером правне личности; они су у погледу права располагања и искоришћавања изузети од власти свога ктитора и подложни су само својој намени.⁴

Монаси и манастири већ од свога почетка вршили су широко засновану харитативну делатност дајући конкретним чинима доказе о својој љубави према ближњима. Тако су египатски монаси већи део зараде од свога мануалнога рада делили околној сиротињи, али добротворност ових монаха није остајала ограничена на најближу околину, него је доста често прелазила границе те околине. Од самоодрицања монаха имали су користи и људи који су живели у тешким материјалним приликама.⁵ Нарочито је у круговима монаха било развијено гостољубље. Сваки манастир и свака монашка колонија имала је већином странопријемницу за странце и пролазнике. У монашким правилима св. Пахомија и неких других истакнутих египатских монаха IV стол. налазе се прописи о излажењу усусрет гостима и путницима.⁶

И код изванегипатског монаштва и манастира, без обзира на карактер њихова устројства, била је харитативна делатност у старом и равном средњем веку веома развијена. Тако Данил Стилит у опроштајној беседи, упућеној братији непосредно пред саму смрт своју, говори о разним дужностима монаха ставља својим монасима на срце: τὴν φιλοξενίαν μὴ ὑπεροράτε.⁷ У трактату Περὶ ἀναχωρητῶν ἀγίων с. 1 налазимо упутство о давању потпоре странцима: ἔξελθε καὶ κατὰ σεαυτὸν καθέσου καὶ δύνασαι ἡσυχάζειν καὶ φιλοξενεῖν καὶ μισθὸν πλείονα κτήσασθαι ἀπὸ τοῦ πόρου τοῦ ἔργου σου; а још конкретније изражава се о потпорној акцији у једном даљем ставу: πολλὰ δὲ πορίζων τὰ συναγώμενα ἡγωνισάμην πτωχοῖς καὶ ξένοις διανέμειν.⁸ У овом погледу ишао је до крајњих

³ Schönfeld op. cit. 6 sq, 30 sq.

⁴ Schönfeld op. cit. 29 sq.

⁵ St. Schiwetz, Das morgenländische Mönchtum I, Mainz 1904, 291 sqq.

⁶ Schiwetz op. cit. 298.

⁷ Vita S. Danielis Stylitae ed H. Delehaye, Les saints stylites, Paris 1933, 89.

⁸ Ed. H. Koch, Quellen zur Geschichte der Askese und des Mönchtums in der alten Kirche, Tübingen 1938., 118–9.

граница чувени представник монаштва V стол. Александар Акимит (Ἀκοίμητος), који је свакодневне потребе свога братства свео на минималну меру и тако добијени велики вишак делио сиротињи.⁹ Александар, који је због размимоилажења са црквеним властима и због оштре критике поступака разних државних и црквених органа био изложен најтежим прогонима, ни у тако тешким околностима није напуштао старање о сиротињи, па је оставши и сам без икаквих средстава, приликом боравка у Антиохији ипак успео да овде подигне странопријемницу (ξενοδοχεῖον), на тај начин што συναγαγὼν δὲ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς πλουσίους τῆς πόλεως καὶ νοουθετήσας κατὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ θεῖαν σύνοσιν, παρεσκεύασε παρασχεῖν τῷ ξενοδοχεῖῳ τὰς ἀναγκαῖας χρείας.¹⁰ Веома многострана била је харитативна делатност, коју је из свога манастира Ρουφινιαναί у близини истоименог села код Халкидона развијао игуман Ипатије. Према сиромашнима и сирочади показивао је неограничену љубав (ὡς γίνεσθαι ὀρφανοῖς ὡς πατὴρ καὶ ἀντὶ ἀνδρὸς τῆ μητρὶ αὐτῶν) и давао им је потпоре у разноврсним облицима, као у исхрани, одевању и др., тако да οὐδὲ γὰρ ἐστὶν διηγῆσασθαι πόσους ἐνεδύσατο γυμνοὺς, ἢ πόσους πεινῶντας διέτρεψεν ὁ κύριος δι' αὐτοῦ... οὔτε γὰρ πτωχός ποτε διὰ κενῆς ἀνεχώρησεν ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου.¹¹ Ипатије је и болеснике, које су леџници већ били напустили, с пуним успехом лечио не узимајући за свој леченички рад никакве награде;¹² и ово је била једна грана хумане делатности монаха. Веома опсежна била је и његова акција на ублажавању невоља околног сеоског становништва за време трогодишње глади, када је његов манастир, створивши благовремено знатне залихе житарица и поврћа, примио на себе свакодневну исхрану пет стотина невољних сељака.¹³ Један брат истога манастира, који је пре доласка у исти заузимао положај scipinarius-a у преторијској префектури per Orientem, давао је сиротињи, која је у манастир долазила, потпоре из средстава стечених за време државне службе (тзв. peculium castrense).¹⁴

Необично добру, систематски организовану харитативну службу налазимо у манастиру св. Теодосија, великог киновијарха у Палести-

⁹ Vita S. Alex. Ac. c. 38 ed E. de Stoop, Patrologia Orientalis VI fasc. 5, Paris 1911 p. 678: οὐδενὸς τῶν ἐπιτηδείων πρὸς τὰς χρείας ἐφρόντιζεν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον τὸ τῆς ἡμέρας μόνον καὶ πᾶν τὸ περισσεῦον τοῖς πτωχοῖς διεδίδото. Ср. et vita c. 44 p. 684: καὶ τοὺς πτωχοὺς διέτρεφεν ὡς πατὴρ καὶ τοὺς πλουσίους ἐδίδασκεν ἀγαθὰ ποιεῖν.

¹⁰ Vita s. Alex. Ac. c. 39 p. 688.

¹¹ Callinici vita s. Hypatii edd. Seminarii Philologorum Bonnensis Sodales, Lipsiae 1895, p. 36. Ср. et p. 65: τοσαύτας δὲ ἐποίει ἐλεημοσύνας τοῖς πένησιν καὶ τοῖς λειπομένοις μονάζουσιν ὡς τοὺς ὀρῶντας δοξάζειν τὸν θεόν.

¹² Op. cit. p. 65.

¹³ Op. cit. p. 65: ὁ δὲ καλόγηρος ἐκέλευσεν ἐψείσθαι ὄσπριον, καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ἐνάτης συνάγεσθαι ὡς πεντακοσίους ψυχάς.

¹⁴ Op. cit. p. 82.

ни. Овде су постојале технички потпуно одвојене харитативне установе: странопријемнице за монахе, мирјане и просјакe,¹⁵ болнице за исте категорије,¹⁶ лудница,¹⁷ дом за остареле и изнемогле монахе¹⁸ и болница у граду Јерихону.¹⁹ Ширину ове харитативне акције у киновитском манастиру св. Теодосија најбоље и најпотпуније илуструје ово место из Теодорова енкомиона у помен св. Теодосија: ἔστι γάρ, ἔστιν ἰδεῖν ἐν ταῦθα οὐ μόνον τὰ παντοῖα τῶν τεχνῶν ἐργαστήρια, ... ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν καταγωγῶν διάφορον ἐκάστῳ τῶν ἐπιδημούντων ἀναλόγως τὴν χρεῖαν χορηγοῦν, ἄλλων μὲν ἄλλως ξενοδοχοῦμένων, πάντων δὲ ὁμοίως θεραπευομένων.²⁰ За време глади у том крају дуже времена је око стотину најсиромашнијих особа добијало свакодневно свој оброк у манастирској трпези.²¹ Сем тога, једанпут годишње, на празник Цвети, долазила је маса сиромашнијих сељака из околине у манастир и била тога дана погошћена у трпези.²²

Оснивање странопријемница уз манастире спадало је у правни круг самог оснивача манастира, односно у званични делокруг манастирских настојатеља. Поредак у странопријемници, основаној од манастира, био је нормиран генералним уставом дотичног манастира. Странопријемница је била потчињена игуману, под чијим је надзором непосредну управу овог завода водио од игумана постављени управник (ξενόδοχος). Администрација странопријемнице обухватала је унутарње и спољашње (заступање у спољашњим односима, нарочито заступање у правним пословима) послове.²³ Правни положај манастирских странопријемница, њихова сврха, циљ и трајање имају своју основу у Јустинијанову законодавству, специјално у одредбама Cod. Iust. I 3, 1, 45, 11; I 3, 1, 57; Nov. 7 (ed. Schöll).

И у столећима после Јустинијана за све време средњег века налази се харитативна делатност као једна од битних тачака у програму манастирског рада. Тако св. Атанасије Атонски у типичу своје лавре, који стоји под утицајем Студитскога типика, истиче потребу обилнога помагања сиротиње и вршења гостољубља без обзира на време трајања и на висину издатака.²⁴ Св. Атанасије, правилно схвативши високи морални значај хуманог рада, сматра за потребно да ово

¹⁵ Theodori encomion in s. Theodosium ed H. Usener, Der hl. Theodosios, Leipzig 1890, p. 34 sq.

¹⁶ Op. cit. p. 40.

¹⁷ Op. cit. pp. 41 et 45.

¹⁸ Op. cit. p. 41.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Op. cit. p. 34.

²¹ Op. cit. p. 36.

²² Op. cit. p. 36 sq.

²³ W. Schönfeld op. cit. p. 49 sqq.

²⁴ Typ. s. Athan. Ath. ed Ph. Meyer, Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster, Leipzig 1894, p. 114: οὐ κωλύσεις τὸ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν ἐπιχορηγεῖν.

упутство касније у потпунијем и оштријем облику понови у свом Diatyposis-у.²⁵ На општој основи изграђену и систематскије спровођену харитативну делатност налазимо у убогом дому (πρωχοτροφεῖον) Михаила Аталијата ἐν τῷ κάστρῳ τῆς Ῥαιδέστου, са којим је био спојен манастир. Diataxis Михаила Аталијата садржи опширна расположења о редовном помагању сиротиње, која поред давања сиромасима хлеба на главној капији дома сваке недеље, предвиђају и редовну исхрану шесторице сиромаша у трпези дома, који као главну храну добијају хлеб, а као присмок меса или рибе или сира или куваног поврћа или зеља или друге неке хране те у новцу по четир follis-a; сем овога, ктитор још одређује да управа дома издаје групи од 18 сиромашних лица и удовица или стараца, који су достојни милости, по 12 модија пшенице (свега 216 модија).²⁶ Поред ове заводске харитативне делатности, ктитор ставља у дужност члановима братства споменутога манастира индивидуалан хумани рад у том правцу, да сваки брат један део свога дневног obroка хране од ручка резервише за бедне и невољне.²⁷ Манастир св. Јована Богослова на острву Патмосу, према одредби Hypotyposis-a свога ктитора Христодула, треба у границама своје материјалне могућности да излази у сусрет гостима и сиромашнима, као и уопште свима који дођу у тешке материјалне прилике.²⁸ Типик манастира пресв. Богородице τῆς Ἐλεούσης одређује генералну дистрибуцију намирница странцима на дан Ваведења, на дан 23. новембра εἰς μὴνην ἐμὴν καὶ ἄφεσιν τῶν ἐν τῷ βίῳ ἡμαρτημένων μοι, као и на дан смрти ктитора Мануила, и то после помена, који је сваке године на тај дан ктитору приређиван.²⁹ Према одредби типика манастира пресв. Богородице τῆς Κοσμοσωτείρας, управа манастира ваља у помагању сиротиње да иде до граница материјалне могућности.³⁰ Сем свакодневног давања потпоре беднима, овај манастир је на дан своје славе Успенија пресв. Богородице давао стотини сиромашних обед, који се састојао из

²⁵ Diatyp. s. Athan. Ath. ed. idem, op. cit. p. 130: τῆς δὲ φιλοξενίας ὑμῶν πλείωσ ἐπιμελετεῖτε καὶ μὴ καταλύσητε τὸν τύπον, ὃν παρέδοκα ὑμῖν διὰ τοὺς ἐπιξενομένους καὶ παραβάλλοντας ὑμῖν διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης.

²⁶ Diat. Mich. Attal. ed. K. M. Σάθας, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη I, Venetiis 1872, p. 21 sq.

²⁷ Op. cit. p. 31: ἔξει δε πρὸς ἀνάγκην ἕκαστος μοναχός, ἡνίκα ἐσθίει ἐν μεσημβρία, μεταδιδόναι πένητι ὅσον ἔχει προαιρέσεως κἂν βραχύτατον ἢ, εἴτε ψωμὸν εἴτε ποτὸν, καὶ μὴ παρέρχηται ἡμέρα ἀνευ ἐλεημοσύνης, ἀλλ' ἀνοίγωσι καὶ πυλῶνα καὶ σπλάγχνα ἐκάστῳ πένητι ἄχρι καὶ ἐνὸς θρέμματος.

²⁸ Hypotyp. s. Christoduli c. 25 edd. Miclosich-Müller, Acta et diplomata graeca m. aevi VI 77 sq.

²⁹ Typ. mon. B. M. V. τῆς Ἐλεούσης cap. 13 ed. L. Petit, Le monastère de Notre-Dame de Pitié en Macédoine. Извѣстiя Русск. Арх. Инст. въ Кполѣ 6 (1900) 86 (ср. и коментар p. 111).

³⁰ Typ. mon. B. M. V. τῆς Κοσμοσωτείρας c. 87 ed. L. Petit, Typicon du monastère de la Kosmosotéira près d'Aenos. Извѣстiя Русск. Арх. Инст. въ Кполѣ 13 (1908) 62.

поврћа и сира, а по могућству и речне рибе.³¹ У манастиру пресв. Богородице τῶν Ἡλίου Βομῶν било је типиком одређено да чувар капије свакодневно узима од манастирског келарита одређену количину хране и да ову дели сиротињи, која је ради милостиње долазила на главна манастирска врата. Али овај типик прави разлику између путујућих сиромашних монаха и остале сиротиње, јер док последња добија само хлеб и евентуалне остатке од јела иза монашког обеда у манастирској трпези, дотле први добијају, сем хлеба, још вина и рибе или сира или друго нешто; вратар не сме никога пустити да са манастирске капије оде празних руку.³²

У манастиру пресв. Богородице Евергетидске у Цариграду постојала је двострука пракса харитативног рада: свакодневно издавање сиротињи хране на манастирској капији и, сем тога, ἢ τῶν ζένων καὶ ἀσθενῶν ἀνάγκαις τε καὶ ἐπίσκεψις у странопријемници, подигнутој у ту сврху. Овде су налазили склоништа и страни монаси, а немоћни међу њима брижљиву негу; они који су остали без одела и обуће добијали су од манастирске управе старо и изношено одело и обућу евергетидских монаха чувану у нарочитој просторији за одело.³³ Гладни су добијали храну која се, према пропису Евергетидског типика, састојала из неколико јела.³⁴ Ни једног молитеља не треба пустити да оде са манастирске капије без удељене милостиње, сем у случају да је личност женског рода; одбијање давања милостиње женским особама мотивише типик чињеницом да долазак женских на манастирску капију и њихов додир са вратарем представља опасност по морални поредак у манастиру (κακῶν αἰτία μᾶλλον ἢ ἀγαθῶν τοῖς διακονοῦσι εὐρίσκεσθαι); изнимка од ове наредбе дозвољена је само на дан генералног давања милостиње (καθολικὴ διάδοσις) о празнику Успенија пресв. Богородице и приликом утврђених годишњих помена.³⁵ У круг хумане службе спада и дужност покрепавања умрле стране братије и странаца уопште ἐν τῇ ξενοταφῇ τῇ δι' αὐτοῦς οἰκοδομηθέντι.³⁶

Највеће савршенство у погледу харитативне делатности представља од цара Јована II Комнина основани и саграђени манастир Св. Пандократора у Цариграду (типик манастира потиче из 1136. године), подигнут недалеко од храма Св. Апостола. Уз манастир је основана странопријемница (ξενών), која је имала да служи као болница с укуп-

³¹ Тур. мон. В. М. V. της Κοσμοσωτείρας с. 10 ed. L. Petit op. cit. p. 24 sq.

³² Тур. мон. В. М. V. τῶν Ἡλίου Βομῶν с. 13 ed. А. А. Дмитриевскій, Описание литург. рукописей I, Киевъ 1895, 730 sq.

³³ Prol. Euerg. C. 25 ed. Дмитриевскій op. cit. p. 642.

³⁴ Op. cit. с. 26 ed. Дмитриевскій op. cit. p. 642: τρέφειν τε πεινῶντας καὶ ψυχαγωγεῖν, ὡς ἔφημεν, τῷ τε ἤδη τυλωθέντι ἄρτῳ καὶ οἴνῳ καὶ ὀσπρίοις τισὶ τοῖς ἐκ τῶν χρειῶν ἡμῶν περιττεύουσιν.

³⁵ Op. cit. p. 650.

³⁶ Op. cit. p. 650.

но 50 кревета, од којих је 12 кревета било резервисано за женске; 38 кревета за мушке болеснике било је подељено у четири групе, а свака група одређена за специјалну врсту болести. Типик садржи подробне и исцрпне одредбе о општем поретку, функцијама лекарског и помоћног персонала с особитим обзиром на поделу рада, средствима за издржавање болнице и наградама појединих болничких функционера, те количини и врстама хране одређене за болницу.³⁷ Вишак хране од болнице имала је управа манастира да издаје сиротињи. За болеснике било је уређено купатило, снабдевано потребним персоналом, у коме су се двапут седмично купали болесници, којима лечници пропишу купку.³⁸ Болница је имала да служи само *λόγω τῶν ἕξωθεν ἐρχομένων ἀρρώστων* или, како се типик мало даље изражава, *λόγω τῶν ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφῶν*; чланови манастирског братства, као и персонал запослен на манастирској економији, није имао право на лечење у овој болници.³⁹ За братство постојала је посебна болничка ћелија унутра у самом манастирском ћелијском здању.⁴⁰ У вези са манастиром основан је и посебан дом за старце (*γηροκομείον*) с одређењем да у њему буду *γηροκομούμενοι ἄνδρες εἴκοσι τέσσαρες, πάντες ἀνάπηροι καὶ χωλοὶ καὶ περιεζήμενοι καὶ ἄλλως καταπαθεῖς*, а њима се одређују на службу *ἐξ ὑπηρέται*.⁴¹ За пријем у дом стараца ктитор стипулише ово ограничење: *οὐκ ἐξέσται δὲ ἢ τῷ καθηγουμένῳ ἢ ἑτέρῳ τινὶ κατάταπτεν εἰς τὸν τοιοῦτον ἀριθμὸν τῶν γερόντων ὑγεῖς τινὰς ἄνδρας καὶ εὐρώστους, εἴτε ἀπὸ τῆς μονῆς εἴτε ἀπὸ τινῶν ἀρχόντων ἢ καὶ ἐκκλησιῶν, εἴτε δρύλους εἴτε ἑτεροῦς δυναμένους ἐκ τῶν ἰδίων ἔργων τὰς τοῦ ζῆν ἀφορμὰς πορίζεσθαι* (император има овде у виду опасност повреде намене ове своје задужбине).⁴² За исхрану становника овога дома одређена је годишња количина хране, која је овако спецификована: хлеб, вино, поврће, сир, уље и гориво дрво; сем тога, добијају старци годишње два перпера за одело и друге потребе.⁴³ Водио је император бригу и о телесној чистоти стараца одредивши да се могу двапут месечно купати у болничком купатилу.⁴⁴ За случај тежег оболења кога старца, типик одређује пренос овог у болницу, где има остати на лечењу до коначног оздрављења, после чега се враћа у дом за старце.⁴⁵ На челу дома стараца стоји посебан управник, тзв. *γηροκόμος*, који се поставља из средине манастирског братства између личности дораслих за вршење ове службе. Дужност *γηροκόμος*-а састоји се у *πάσῃ*

³⁷ Op. cit. p. 682 sqq.

³⁸ Op. cit. p. 686.

³⁹ Op. cit. p. 689.

⁴⁰ Op. cit. p. 688.

⁴¹ Op. cit. p. 694.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Op. cit. p. 695.

⁴⁵ Op. cit. p. 694 sq.

ἐπιμέλειαν καὶ σπουδὴν ποιήσεται πρὸς τὸ ἐξυληρετεῖσθαι καλῶς τοὺς γηροκομομένους. Непосредни надзор на управом дома стараца води сам игуман који на Вел. Четвртак врши обред прања ногу како у овом дому тако и у болници, па им после обављеног обреда даје дар у новцу (три перпера за 24 старца).⁴⁶ Исто тако је и за душевно оболелу братију τῶν κατεχομένων τῆ ἱερᾷ νοσφ император подигао специјалну душевну болницу делако од града, у близини дома стараца τοῦ βασιλέως κυροῦ Ῥωμανοῦ, а да би болесници имали потребан мир, био је обезбеђен и посебан приход за издржавање ове болнице.⁴⁷

У типичу манастира Хиландара нормирана је манастирска харитативна делатност у потпуном наслањању на аналогне диспозиције Евергетидског пролога. Установа болнице резервисана је, као и у Евергетидском манастиру, искључиво за потребе манастирског братства; једна просторија у ћелијском здању удешена је за сврхе болнице.⁴⁸ Харитативна делатност у односу према спољашњем свету креће се потпуно у оквиру одређеном у Евергетидском прологу. Ова грана манастирског рада простире се на свакодневно давање на манастирској капији – овде не постоји изузетак гледе женских стипулисан у Евергетидском прологу – и на опскрбу страних и путника те немоћне и уморне браће у посебној изван манастирског здања саграђеној странопријемници.⁴⁹ Осим опскрбе особа смештених у странопријемницу, типик ставља у дужност манастирској управи исхрану гладних остацима од свакодневног манастирског obroка хлеба и вина, као и снабдевање сиротиње изношеном одећом и обућом манастирског братства.⁵⁰ Напоследку, нарочито се истиче дужност старања манастира о погребу умрлих странаца у посебном за њих подигнутом гробљу.⁵¹ О организацији самога харитативнога рада нема у Хиландарском типичу никаквих података, који би одговарали аналогним расположењима Евергетидског пролога.

---

⁴⁶ Op. cit. p. 695.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Prol. Euerg. c. 41 ed. Дмитриевский op. cit. p. 651 sq; Typ. Chil c. 40 ed. В. Ђоровић, Списи св. Саве, Београд 1927, p. 139 sq.

⁴⁹ Typ. Chil. c. 37 ed. Ђоровић op. cit. p. 133 sq.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.